

## Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΛΑΤΙΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἡ Κρήτη (Creta καὶ Crete) μνημονεύεται συχνάκις ὑπὸ τῶν Λατίνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων, π. χ. τοῦ Πλαύτου (Merc. 646), τοῦ Ἐννίου (Enn. frg. var. 136 V), τοῦ Λουκρητίου, τοῦ Κικέρωνος κ.ἄ.

Τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης. Ἡ νῆσος ὠνομάζετο Ἀερία, Κουροῦης Μάκαρος (ἢ Μακαρόνησος). Plin. nat. 4,58<sup>1</sup> *Doriades eam a Crete nymppha . . . Anaximander a rege Curetum, Philistides Malloles et Crates primum Aëriam dictam, deinde postea Curetim et Macaron*<sup>2</sup> *nonnulli a temperie caeli appellatam existimavere* (πρβλ. Ovid. met. 8, 153 *Minos ut egressus ratibus Curetida terram | contigit*).

Κρήτη ἑκατόπολις<sup>3</sup> (= πολύπολις). Τὸ ἐπίθ. ἑκατόπολις ἢ παρατίθεται, ὡς ἔχει, ἢ ἀντ' αὐτοῦ κεῖται περιφρασις Serv. Aen. 3,106 *Creta primo . . . centum habuit civitates : unde hecatompolis dicta est. Isid. orig. 14, 6, 15 Creta fuit quondam centum urbibus nobilis ; unde et Hecatompolis dicta est. Verg. Aen, 3, 104-106 Creta . . . centum urbes habitant magnas, uberrima regna. Hor. c. 3, 27, 33 centum potentem oppidis Creten. epod. 9,29 centum nobilem Cretum urbibus. Ovid. ars 1,297 non hoc, centum quae sustinet urbes . . . Creta. epist. 10,67 non ego te, Crete, centum digesta per urbes aspiciam, puero cognita terra Iovi. met. 13,706 Cretam tenuere : . . . centumque relictis urbibus Ausonios*

<sup>1</sup>) Ἐσφαλμένως ἐν PWRE τ. 11, 1719, 48 σημειοῦται Plin. n. h. III 58 ἀντὶ τοῦ ὄρθου IV, 58.

<sup>2</sup>) Οὕτως ἢ ἐκδ. τοῦ Mayhoff καὶ Macaronnesos παρὰ τῷ Solin. II, 5 *Dosiades eam a Crete nymppha Hesperidis filia, Anaximander a Crete rege Curetum, Crates Aëriam prius dictam, mox Curetum (ἢ Curetim), nonnulli etiam a temperie caeli Macaronneson appellatam prodiderunt. ἐπ. Mart. Cap. 6, 59. Isid. orig. 14, 6, 15. Ἀντὶ Curetum (ὃ εἰλκύσθη ἐκ τοῦ προσηγομένου Curetum) γραπτ. Curetim κατὰ Πλίνιον ὃν ὁ Solinus ἠκολούθησε. Τὴν γραφὴν (Curetim) εἶδον καὶ ἐν παλαιότερα τινα ἐκδόσει ἐκ τοῦ Φαβρικίου.*

<sup>3</sup>) Ὅμοιο. B 649 *Κρήτην ἑκατόπολιν* (πρβλ. καὶ τ 174 *Κρήτη τις γὰρ ἔστι . . . καὶ ἐννήκοντα πόλεις*), Νόνν. Διον. 13, 227 *ἑκατόπολιν . . . ἔκετο*. Εὐριπ. fr. 475, 3 N<sup>o</sup> *Κρήτης ἑκατομπολιέθρου* (πρβλ. x. IG XII 1, 77, 5 *Κρηταίων ἃ ἐνενηκοντάπολις*).

*optant contingere portus. Lucan. 3, 184 iam dilecta Iovi centenis venit in arma Creta vetus populis. Sen. Tro. 820 urbibus centum spatiosa Crete. Mel. 2, 112 in medio mari ingens et centum quondam urbibus habitata Crete. Plin. nat. 4, 58 Crete... centum urbium clara fama.*

Ἡ Κρήτη νῆσος τοῦ Διός. Verg, Aen. 3, 104 *Creta Iovis magni... insula.* Ἐκτός τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἀποσπάσματος τοῦ Ἐννίου, ἐν ᾧ μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι ἐν Κνωσσῷ ὑπῆρχε καὶ τάφος τοῦ Διός μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς ΖΑΝ ΚΡΟΝΟΥ (= Iuppiter Saturni), καὶ τοῦ χωρίου τοῦ Πλάτου ὁ Λουκρήτιος (2, 634) λέγει: *Dictaeos referunt Curetas qui Iovis illum vagitum in Creta quondam occultasse feruntur.* Ἐκ τούτου καὶ ὁ Βεργίλιος (g. 4, 151): *canoros Curetum sonitus crepitantiaque aera seculae Dictaeo caeli regem pavere (αἱ μέλισσαι) sub antro.* Ὁ αὐτὸς ὀνομάζει τὸν Δία, ἐκ τῆς Δίκτης τῆς Κρήτης, Δικταῖον (g. 2, 536 *sceptrum Dictaei regis*) πρὸβλ. κ. Serv. auct. g. 2, 536 *Iuppiter qui est in Dictaeo Cretae monte nutritus*, ἐπ. αὐτ. 4, 151 κ. Schol. Verg. Bern. g. 2, 536. 4, 151. Ὁ Iuppiter καλεῖται ὡσαύτως ἀπολύτως Dictaeus ὑπὸ τοῦ Statius (Theb. 3, 481 *ditior ille animi, cui tu, Dictaeae, secundas impuleris manifestas aves*). Ὁ αὐτὸς πάλιν Βεργίλιος, ὡς καὶ ἄλλοι, ἐντοπίζει τὸν Δία ἐν τῇ Ἰδῇ τῆς Κρήτης πρὸβλ. Verg. Aen. 3, 104 *Creta Iovis magni medio iacet insula ponto, mons Idaeus ubi et gentis cunabula nostrae.* Aen. 7, 139 *Iovem Idaeum.* Ovid. fast. 4, 207 *ardua iam dudum resonat tinnilibus Ide tutus ut infanti vagiat ore puer* (πρὸβλ. κ. Schol. Stat. Theb. 4, 105 *Idam... montem Cretae in quo Iuppiter colitur* κ. ἄ.), Mart. 9, 34, 1 *Iuppiter Idaei risit mendacia busti* (τοῦ ἐν τῇ Ἰδῇ τῆς Κρήτης τάφου)<sup>4</sup>. Παρὰ τοῖς Ἑλλησι συγγραφεῦσιν ὁ Ζεὺς καλεῖται Δικταῖος, ἐκ τῆς Δίκτης τῆς Κρήτης, ἀπολύτως μὲν παρὰ Καλλιμάχῳ (ἕμν. 1, 4 Δικταῖον), πλήρως δὲ παρὰ Στραβῶνι (10, 4, 12 τὸ τοῦ Δικταίου Διὸς ἱερὸν) καὶ Ἰδαῖος ἢ ἐκ τῆς Ἰδῆς τῆς Φρυγίας (Phrygiam Iden Mart. 9, 103, 7. *Phrygiae Idae ad discretionem Cretensis* Serv. Aen. 3, 6 πρὸβλ. καὶ Dictaeae... *nemora* Val. Fl. 2, 477) ὡς παρ' Ὀμήρῳ (Π 605 *Διὸς... Ἰδαίου.* Ω 291 *Κρονίῳνι Ἰδαίῳ.* Πρὸβλ. καὶ Θ 47 *Ἰδην δ' ἱκανον... Γάρραρον* [τ. ἕ. τὴν μίαν τῶν τριῶν κορυφῶν τῆς Τρωϊκῆς Ἰδῆς] *ἐνθα*

<sup>4</sup>) Σημειώτεον ὅτι περιέργως πως ὁ Martialis συμφέρει ἀμφότερα λέγων (4, 1, 2) *conscia Dictaeum qua tulit Ida Iovem* ἐκτός ἐάν τὸ *Ida* ἐξηγηθῇ ἄλλως.

δε οἱ τέμενος βωμὸς τε θυήεις. Γ 276 Ζεῦ πάτερ, Ἰδηθεν μεδέων, κῆδιστε μέγιστε παρ' Εὐρυπιδῆ (fr. 475, 10 Ν<sup>2</sup> Διὸς Ἰδαίῳ [v. 1. Δικταίῳ] μύσσης γενόμεν), παρὰ Κοῖντῳ Συμυρναίῳ (1, 184 Ἰδαίῳ Ζηρός, ὃς Ἰλιον, αἰὲν εὐοῖς ἐπιδέροκεται ὄσοις), παρ' Ἡσυχίῳ (ἐν λ. Ἰδαίος) ἢ ἐκ τῆς Ἰδης τῆς Κρήτης ὡς παρὰ Νόννῳ (Διονυσ. 13, 236. 237 οἷ τ' ἔχον Ἰδαίῳ<sup>5</sup> | καὶ χθόνα Δικταίῳ<sup>5</sup> Διὸς καὶ ἐδέθλια Βοίβης) καὶ Διονυσίῳ τῷ Περιηγητῇ (502). Ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο νῆσος τοῦ Διὸς ἐμφαίνουσι καὶ τὰ χωρία τοῦ Manilius 4, 634 *genetrix Crete civem sortita Tonantem* καὶ τοῦ Seneca (Herc. O. 1874) *caerulea Crete, magno tellus cara Tonanti* (ἰδὲ ἐν τέλει καὶ χωρίον τοῦ Lucanus 8, 869—872).

Ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ὁ Προπέρτιος συγγέει τὴν Ἰδην τῆς Γρωάδος πρὸς τὴν Ἰδην τῆς Κρήτης, Prop. 3, 1, 27 *fluminaque Haemonio comminus isse viro* (= τῷ Ἀχιλλεῦ), | *Idaeum Simoenta Iovis cunabula<sup>6</sup> parvi* (οὔτω codd. D F L V, ἄλλως συμπληροῦσι μετὰ τὸ Iovis διὰ τοῦ cum prole Scamandro)<sup>7</sup>.

Τὸ Κρητικὸν πέλαγος, Hor. c. 1, 26, 2 *tristitiam et metus tradam in mare Creticum portare ventis*. Plin. nat. 3, 75 *ab ea* (sc. Creta) *Creticum* (πρὸβλ. αὐτ. 4, 19. 51. 71. 5, 32). αὐτ. 4, 58 *Creticum pelagus* πρὸβλ. καὶ *Cretici sinus* Sen. nat. 3, 29, 8 (κόλπος πλησίον τῆς Φαιστός καὶ Γόργυος, κατ' ἄλλους = *Creticum pelagus*, καὶ *sinus Creticus* παρὰ τῷ Solin. 7, 14. 23. 15. 27, 2 πρὸβλ. καὶ Pelagon. 107. 209. Chiron 838. 990). Sen. Phaedr. 661 *si cum parente Creticum intrasses fretum*. Prisc. Perieg. 112 *finibus a Siculis Cretaeum tenditur aequor*.

Ὁ Κρητικὸς οἶνος, τὸ γλεῦκος. Diosc. 5, 9 *vinum dulce faciunt qui et Creticus appellatur*. Ἀπολύτως ἐν Corp. IV 5526 (ἐπὶ ἀμφορέως) *Cret(icum) excellens*. Οὔτω καὶ *Cretense* λέγεται: *si ab hospite, qui te Falerno accipiat... Cretense* (sc. vinum) *postules vel Saguntinum* Fronto p. 115, 3 N., *passi Cre-*

<sup>5</sup>) Ὁ ἐκδότης Kōchly σημειοῖ ὅτι παρατηρεῖται σύγχυσις ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν δύο τούτων στίχων.

<sup>6</sup>) Πρὸβλ. Verg. Aen. 3, 105 *mons Idaeus ubi et gentis cunabula nostrae*. Ovid. am. 3, 10, 20 *Crete nutrito terra superba Iove. met. 8, 99 Iovis incunabula, Creten*. Paneg. 12 (2), 4 *terra Cretensis parvi Iovis gloriata cunaculis*.

<sup>7</sup>) Πρὸβλ. Ὅμηρ. Ξ 434. Φ 2: *Ξάνθου διγήμετος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἐν Φ 307. 311 καὶ Υ 74: ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἀνδρες δὲ Σκάμανδρον*.

*tici* Scrib. Larg. 30 πρβλ. κ. αὐτ. 63. Plin. nat. 14, 81 καὶ 20, 208 *passi Cretici sextarium*. Pelagon. 209 *passi Cretici sext.* s. κ. ἄ. Ἐπίσης Scrib. Larg. 109 *ex Cretico* (protropo M) *musto*.

Οἱ κύνες τῆς Κρήτης. Sen. Phaedr. 34 *canes pugnaces Cretes*. Lucan. 4, 441 *Spartanos Cretasque ligat*. Amm. 30, 4, 8 *Spartanos canes aut Cretas*. Claud. 24, 300 *hirsutaeque fremunt Cressae tenuesque Lacaenae canes*. Anthol. 385, 2 *Creticus excutitur lunato dente rebellis* (sc. canis) πρβλ. Eppod. carm. 2, 100. Schol. Hor. Sat. 2, 6, 114 *canibus Cretensibus a Molossa (?) civitate Cretae*.

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ χορός. Solin. 11, 5 ἔξ. *Pyrrhicho\* repertore\* equestres turmas prima docuit lascivas vertigines implicare* Sacerd. gramm. VI 497, 20 *pyrricha dicta est a Pyrricho Cydonio qui primus Cretenses sub armis saltare ad huius pedis sonum instituit*.

Ὁ Κρητικὸς πούς, ὁ Κρητ. στίχος, τὸ Κρητ. μέτρον. Diom. gramm. I 481, 6 *pes Creticus* κατὰ τροχαῖον (Serv. gramm. IV 471, 4. Ter. Maur. 1123), 513, 21 *Cretici versus*. Mar. Victor. gramm. VI 72, 24 *Creticum metrum* (καὶ 96, 10. Sacerd. gramm. VI 542, 19. 22) ἐπίσης 96, 19. Καὶ ὡς οὐσιαστ. *Creticus*. Cic. de orat. 3, 183 (πρβλ. orat. 215. Attil. gramm. VI 280, 16 κ. ἄ.), αὐτ. 3, 191. 193. orat. 217 ἔξ Quint. inst. 9, 4, 81 *media inter longas brevis faciet amphimacron, sed frequentius eius nomen est Creticus*, αὐτ. 9, 4, 97. 99. 104, 107 κ. ἄ. Πρβλ. καὶ Mart. Cap. 9, 990 *dochmius prior hac lege componitur ut sit ex iambo et paeone qui διάγνιος* (τ. ἔ. - -) *vocatur. Hunc διάγνιον posteriores Graeci Creticum nominaverunt*, ἐπίσης αὐτ. 9, 993. Ter. Maur. 2290 *praecedet ergo quando Cres* (τ. ἔ. *Creticus versus*) *iambicum habet trochaeum, longam et unam*.

Ἡ Κρήτη καὶ ἡ μουσική. Sol. 11, 5 ἔξ. *Creta Pyr-*

\*) Ἐν παλαιᾷ τινι ἐκδόσει ἐκ τοῦ Fabricius φέρεται γεγραμμένον οὐχὶ ὀρθῶς *Pyrrho* ἀντὶ *Pyrricho* (ιδ. καὶ Sacerd. gramm. VI 479, 20).

\*) Ἐν τῷ TLL. τὸ χωρίον ἀναγράφεται *Pyrricho reperto* ἀντὶ *Pyrricho repertore* (ὡς ἔχει ἢ ἐν ὑποσ. 8 ἀναφερομένη ἔκδ.).

*richo repertore . . . studium musicum inde coeptum cum Idaei dactyli modulos crepitu ac tinnitu aeris deprehensos in versificum ordinem transtulissent* (πρβλ. Sacerd. gramm. VI 497, 20 *pyrricha dicta est a Pyrricho Cydonio qui primus Cretenses sub armis saltare ad huius pedis sonum instituit*).

Ἡ Κρήτη καὶ οἱ νόμοι. Cic. Tusc. 2,34 *Cretum quidem leges quas sive Iuppiter sive Minos sanxit*. rep. 2,2 *Cretum (rem publicam) Minos (legibus constituit)*. Solin. 11, 5 *prima litteris iura vinxit*<sup>10</sup>. αὐτ. 11, 26 *Creticis . . . legibus*. Tac. ann. 3, 26 *Cretensium leges quas Minos . . . perscripsit* (πρβλ. Ἀριστοτ. Πολ. 2, 10. Πολύβ. 6, 45 - 48. Μάξ. Τύρ. 38, 2). Isid. orig. 14, 6, 16 *prima litteris iura finxit* (ἡ Κρήτη). Ovid. am. 3, 10, 41 *optavit Minos similes sibi legifer annos*. Val. Max. I, 2 ext. 1. *Minos Cretensium rex nono quoque anno . . . tamquam ab Iove, quo se ortum ferebat, traditas leges perrogabat*. Περὶ τῶν νόμων τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς ὄμ. χρόνους λέγει ὁ Λίβιος (epit. 100) *Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberae in id tempus insulae leges dedit*.

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ ταῦρος τῆς Κρήτης. Ὁ Κρής ταῦρος, ἔξ οὗ ὁ Μινώταυρος, λέγεται: *Cresia prodigia* Verg. Aen. 8, 294 (πρβλ. καὶ Serv. Aen. αὐτ. *Cretensis taurus*), *Cretaus iuvenicus* Prop. 3, 19, 11. *Cretaeus taurus* Ovid. met. 7, 434. *Cretae taurus* Lucr. 5, 26. *utero . . . pleno infantem* Ovid. met. 3, 444. *Pasiphae . . . enixast utero crimen onusque suo* Ovid. epist. 4, 58.

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ Μινώταυρος (ταῦρος Μινωΐος, ταῦρος Κνώσσιος, βοάνθρωπον θηρίον, θηρίον, μιξόθηρ, βουκέφαλος). Verg. Aen. 6, 24 *hic crudelis amor tauri suppostaque furto | Pasiphae mixtumque genus prolesque biformis | Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandae*. Ovid. met. 8, 155 *creverat opprobrium generis foedumque patebat | matris adulterium monstri novitate biformis* (πρβλ. Sen. Phaedr. 691 *crimen biformi partus exhibuit nota | scelusque matris arguit vultu truci | ambiguus infans*. Sen. Phaedr. 1170 *quis Cresius . . . taurus biformis ore cornigero ferox divulsit?*) καὶ αὐτ. 8, 170 *quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram | clausit et Actaeo bis pastum sanguine monstrum* (πρβλ. Catull. 64, 101 *saevum . . . monstrum*. Sen.

<sup>10</sup>) Ἡ παλαιὰ ἔκδ. Fabricius ἔχει *iunxit*.

Phaedr. 649 *monstrique caecam Gnosii vidit domum et longa curva fila collegit via*). Stat. Ach. 1, 192 *Minoia braccia tauri* (πρὸ βλ. αὐτ. Lact. Plac.). Ovid. epist. 10, 106 - 107 *bellua*. Catull. 64, 78 *electos iuvenes... dapem dare Minotauro*. Ovid. trist. 4, 7, 18 *semibovemque virum*. Ovid. Ibis 373 *novi monstri*. 406 *quique homo parte sui, parte iuvenus erat*. Stat. Theb. 12, 668. Πρὸ βλ. κ. Hyg. fab. 33 *Minotaurum oppido Gnosii occidit*. ἐπ. 40. 42. 43<sup>11</sup>.

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ Λαβύρινθος. Verg. Aen. 5, 588 *ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta | parietibus textum caecis iter ancipitemque | mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi | falleret indeprentus et irremeabilis error*. αὐτ. 6, 26 *hic labor ille domus et inextricabilis error | magnum reginae sed enim miseratus amorem | Daedalus ipse dolos tecti ambagesque resolvit. | caeca regens filo vestigia* (πρὸ βλ. τυφλοὶ πόδες Εὐριπ. Φοιν. 834). Ovid. met. 8, 159 *Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis | ponit opus turbatque notas et lumina flexu | ducit in errorem variarum ambage viarum. | Non secus liquidis Phrygius Maeandrus in undis | ...incertas exercet aquas, ita Daedalus implet | innumeras errore vias; vixque ipse reverti | ad limen potuit; tanta est fallacia tecti*. Sen. ep. 44, 7 *quod evenit in labyrintho properantibus; ipsa illos velocitas implicat*. Plin. 36, 85 *hinc (ἐκ τοῦ Λαβυρίνθου τῆς Αἰγυπτῶν) utique sumpsisse Daedalum exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non est dubium, sed centesimam tantum portionem eius imitatum, quae itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabiles continet non—ut in pavementis puerorumve ludicris campestribus videmus—brevis lacinia milia passuum plura ambulationis continentem, sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus redeundumque in errores eosdem*. Ἔπ. Hyg. fab. 40. 42.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης, οἱ Κρηῆτες, αἱ Κρηῆσαι κλπ. λέγονται *Creles* (Cic., Catull., Verg., Ovid. κ. ἄ.) καὶ ἐν. *Cres* (Varr., Cic., κ. ἄ.), *Cressa Κρηῆσσα* (Verg., Ovid.,

<sup>11</sup>) Μεταφορικῶς καὶ ἀστεῖως λέγονται παρὰ Κικέρωνι (fam. 12, 25, 1 *cum suo meo gaudio et offensione Minotauri, id est Calvisii et Tauri*) ὁ C. Calvisius Sabinus καὶ ὁ L. Itatilius Taurus, ὃν ὁ μὲν πρῶτος ἦτο homo magni iudicii (fam. 10, 26, 3 ὡς ἔχων κρίσιν Μίνωος), ὁ δὲ δεύτερος εἶχεν ἀπλῶς τὸ ὄνομα.

Sen. κ. ἄ.), *Cretenses* (Enn., Cic., Sall., Nep., Liv., Curt., Vitruv., Sen. rh. κ. ἄ.), ἑπ. ἔν. *Cretensis* (Cic., Liv., Tac., Apul. κ. ἄ.), *Cresius Κορήσιος* (Aus. 458 *Ulixes ait se esse Cresium καὶ αὐτ. 463 Ulixes... Cretensem se esse mentitur*), *Cretides Κορηίδες νόμωραι*. Ovid. f. 3, 444 *nymphae pavisse feruntur Cretides capram, infanti lac dedit illa Iovi. Cretani?* Plaut. Curc. 443... *Cretanos, Syros* (cretatos Syros Kiesling, δηλ. τοὺς λευκοσύρους). Περιφοριστικῶς καὶ ἀπολύτως ἐκ τῶν συμφραζομένων νοοῦνται π. χ. *homo Cres* (= ὁ Λαίδαλος) Auson. 345, 20. *Cres puer* (= ὁ Μινώταυρος) Claud. carm. min. 4, 11. *gemini Cretes* (= ὁ Μίνως καὶ ὁ Ραδάμανθυς) Sen. Her. O. 1558. *custos Cretum* (= ὁ Τάλως· προβλ. Ἐπολλ. Ῥόδ. 4, 16, 36) Catull. 55, 23 Schw. *Cressa* (= ἡ Ἀριάδνη) Ovid. epist. 2, 76. am. 1, 7, 16. Stat. silv. 2, 6, 25. Sid. carm. 7, 200. *Cressa* (= ἡ Ἀερόπη) Ovid. ars 1, 327 (προβλ. κ. Εὐριπ. Ὀρ. 109). *Cressa* (= Telethusa) Ovid. met. 9, 703. *Cressa puella* (= ἡ Φαίδρα) Ovid. epist. 4, 1 καὶ Iuv. 10, 327. *Cressa* (= ἡ Παισιφάη) Sen. Phaedr. 177 : *quotiens amabit Cressa?*

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Flor. epit. 3, 7, 1 *Creticum bellum, si vera volumus, sola vincendi nobilem insulam cupiditas fecit* (προβλ. καὶ αὐτ. 3, 7, 3. 4, 2, 9). Solin. 1, 91... *bello Cretico... Eutr. 6, 11 confecto bello Macedonico manente Mithridatico... bellum Creticum ortum est* (προβλ. καὶ Hier. chron. a. Abr. 1949 = Prosp. Chron. I. p. 404, 312). Liv. epit. 97. *M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses parum prospere susceptum morte sua finit*. 98 *Q. Metellus proconsul bello adversus Cretenses mandato Cydoniam urbem obsedit*. 99 *Q. Metellus proconsul Gnoson et Lyctum et Cydoniam et alias plurimas urbes expugnavit... Praeterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet et epistolas Metelli et Cn. Pompei in vicem missas*. 100 *Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberae in id tempus insulae leges dedit*. Προβλ. καὶ Solin. ἔ. ἄ.

Ἡ Κρήτη ὡς ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (67 π. X.) ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων συγγραφέων (Κικέρωνος, Καίσαρος, Τακίτου, Σενέκα, Γελλίου, Ἰουστίνου κ. ἄ). Εἰς τὴν Κρήτην προσάπτονται πολλὰ ἐπίθετα οἷον *alma, alta, antiqua, ingens, Minoia, pia, sanctissi-*

ma, vetus (Lucan. 1, 185 πρβλ. κ. adnot. a. 1, *bene vetus quippe in qua nutritus est Iuppiter*) κ. ᾤ.

Ἡ ἀπὸ τῆς Κρήτης ἐπωνυμία Creticus. Τὸ Creticus ὡς cognomen Ρωμαίων. 1) τοῦ Μ. Antonius (πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ ῥήτορος καὶ πατρὸς τοῦ ἐκ τῶν triumviri Ἀντωνίου) σκωπτομένου διὰ τὸν ἀτυχῆ κατὰ τῶν Κρητῶν πόλεμον αὐτοῦ καθ' ὃν εὗρε τὸν θάνατον (72/71 π. Χ.). Liv. epit. 97. *M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses parum prospere susceptum morte sua finit* (πρβλ. Πλουτ. Ἀντ. 1. Ἀππιαν. Σικ. 6). 2) τοῦ Q. Caecilius Metellus ὅστις ἕπατος ὦν (69 π. Χ.) ἀνέλαβεν ἐπιτυχῶς τὸν κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμον, ἦν τέλος ὑπέταξεν Cic. Flacc. 30 *Cretam Metelli virtute esse nostram*. ἐπ. αὐτ. 63. 100. Liv. epit. 100. Iust. 39, 5, 3. κ. ᾤ.

Ἡ Κρήτη καὶ ὁ Ἐπιμενίδης. Εἰς τοὺς Ρωμαίους ποιητὰς (καὶ εἰς τοὺς Λατίνους πατέρας τῆς Ἐκκλησίας) φαίνεται ὅτι, εὐκαιρίας δοθείσης, ἔσχον ἀπήχησιν οἱ λόγοι τοῦ Ἐπιμενίδου<sup>12</sup> περὶ τῶν Κρητῶν. Οὕτω ἀναγινώσκωμεν Ovid. ars 1, 298 *non hoc... quamvis sit mendax, Creta negare potest*. αὐτ. am. 3, 10, 19 *Cretes erunt testes; nec fingunt omnia Cretes; Crete nutrito terra superba Iove*. Germ. Arat. 539 *Europe... per freta sublimis tergo mendacia sensit litora, Cretaeo partus enixa marito*. Lucan. 8, 869 *veniet felicior aetas, | qua sit nulla fides saxum monstrantibus illud, | atque erit Aegyptus populis fortasse nepotum | tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis*.

#### ΕΡΡΙΚΟΣ Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

<sup>12</sup>) Κρήτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί (Epic. graec. frg. o. 234, 5 K), ἐξ οὗ καὶ ὁ Καλλιμάχος (ἕμν. εἰς Δία 8 Κρήτες ἀεὶ ψεύσται· καὶ γὰρ τάφρον ὃ ἄνα σεῖο Κρήτες εἰσεκτέηναντο· σὺ δ' οὐ θάναες, ἐοσὶ γὰρ αἰεὶ), πρβλ. Σουίδ. 324 (κάππα διπλοῦν: ἀντὶ τοῦ κακά. Τρία κάππα κάκιστα Καππαδοκία, Κρήτη καὶ Κιλικία) κ. αὐτ. 2407 (κρητιζέειν τὸ ψεύδεσθαι. Ἴδομενεὺς γὰρ ἐπιτραπείς τὸν ἀπὸ τῶν λαφύρων γαλκὸν διανεῖμαι τὸν ἀριστον αὐτῷ ἐξείλετο. Καὶ ἑτέρα παροιμία· κρητιζέειν πρὸς Κρήτας, ἐπειδὴ ψεύσται καὶ ἀπατεῶνες εἰσι). Παύλου (ἐπιστ. π. Τίτον 1, 12 εἰπέ τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφητίας· «Κρήτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί»).